

Struktura kwalifikacji zawodu optometrysty jako postępowy model kształcenia specjalistów

Foto: archiwum Autoriki

Foto: archiwum Autoriki

Foto: archiwum Autoriki

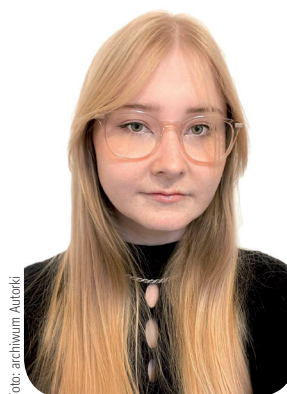

Foto: archiwum Autoriki

Mgr JULIA PACH, optometrysta (NO22210)
 Mgr WIKTORIA JAKUBOWSKA, optometrysta (NO22214)
 Mgr MAGDALENA NOWAK, optometrysta (NO22204)
 Mgr ALEKSANDRA GRABOWSKA, optometrysta (NO22203)
 Absolwentki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wstęp

Zakres działalności optometrystów jako specjalistów ochrony wzroku jest szeroki i wielowymiarowy. Praca w tym zawodzie pozwala na rozwój w wielu różnych kierunkach, od najbardziej powszechnych badań refrakcji, przez dobór soczewek kontaktowych, aż po specjalizowanie się w zakresie postępowania w zaburzeniach widzenia obuocznego czy też prowadzenia terapii widzenia. Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż pomocy ze strony optometrysty potrzebuje pacjent w każdym przedziale wiekowym. Na dzień dzisiejszy nie funkcjonuje żaden podział specjalizacyjny, który umożliwiłby udzielanie pomocy w określonych grupach wiekowych, jak chociażby optometrysta pediatryczny czy optometrysta geriatryczny, a przecież pacjenci z obu tych grup wiekowych zwykle zmagają się z zupełnie odrębnymi od siebie problemami wzrokowymi i wymagają kompleksowego podejścia specjalisty, który będzie dysponował odpowiednią do tego wiedzą i umiejętnościami. Co więcej, aktualnie istnieje bardzo niewielka grupa specjalistów współpracujących z osobami słabowidzącymi. Jednym z głównych powodów dla powyżej wspomnianych kwestii jest fakt, że zawód optometrysty wciąż nie został prawnie uregulowany, co tworzy swoiste błędne koło, i często skutkuje „nierzetelnością zawodową”.

Brak uregulowania prawnego zawodu optometrysty powoduje, iż badania refrakcji wykonywać może „niemal każdy”, w tym osoby, które odbyły kilkutygodniowy kurs, bądź studenci optometrii bez odpowiednich umiejętności praktycznych. Jeżeli w tym przypadku bierzemy pod uwagę przypadki zwykłego doboru lub zmiany mocy korekcyjnej okularów o +/-0,50D, zagadnienie to wydaje się dość trywialne. Niemniej jednak

znaczna większość przypadków optometrycznych jest bardziej skomplikowana – nie zapominajmy o wszechobecnej cyfryzacji życia, która sprawdza do gabinetu coraz więcej pacjentów z zaburzeniami akomodacji i widzenia obuocznego. W celu ograniczenia ryzyka błędnych diagnoz i prowadzenia pacjentów w praktyce zawodowej należy zadać kluczowe pytania: jaka powinna być struktura kwalifikacji zawodu optometrysty, możliwe specjalizacje oraz uregulowania prawne? Jak powinna wyglądać lista dopuszczalnych czynności zawodowych i związane z nią formalne uznawanie kwalifikacji? Wreszcie – jak powinna wyglądać sylwetka modelowego absolwenta studiów optometrycznych? Na te fundamentalne i jakże ważne, także dla studentek i studentów optometrii pytania, poszukiwaliśmy odpowiedzi w ramach zadania na seminarium magisterskim prowadzonym w semestrze letnim roku akademickiego 2021/2022 przez prof. Ryszarda Naskręckiego.

Samorząd Zawodu Optometrysty

Samorząd Zawodu Optometrysty (SZO) byłby samorządem zawodowym, zrzeszającym wszystkich polskich optometrystów z prawem wykonywania zawodu. Głównymi zadaniami SZO powinno być reprezentowanie osób wykonujących zawód optometrysty i sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem tego zawodu „w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. W ramach Samorządu powinna funkcjonować Komisja Etyki Zawodowej, która podejmowałaby decyzje w przypadkach nieprawidłowej praktyki szkodzącej zdrowiu pacjentów. SZO prowadziłby serwisy informacyjne i aplikacje wspierające pracę optometrystów, np. w zakresie prowadzenia dokumentacji, wyszuki-

warkę optometrystów, portal dla optometrystów z najważniejszymi informacjami i aktualnościami, strony internetowe promujące optometrystów i dobre praktyki w tym zawodzie, poszerzając w ten sposób świadomość społeczeństwa dotyczącą tego zawodu. Wspierały także praktykę optometryczną opartą na wiarygodnych i aktualnych wzorcach międzynarodowych. SZO powinien prowadzić Krajowy Rejestr Optometrystów, dostępny dla wszystkich zainteresowanych osób w zakresie identyfikacji optometrystów, łącznie z informacją o statusie aktywności zawodowej oraz nadawałby numer prawa wykonywania zawodu (zainspirowane Krajową Izbą Fizjoterapeutów).

Struktura kwalifikacji zawodu optometrysty

Po analizie struktury kwalifikacji zawodu optometrysty występującej w innych krajach oraz uwzględniając obserwację polskiego rynku optometrycznego, proponujemy trójstopniową strukturę kwalifikacji, która w czytelny sposób może być przypisana do struktury kwalifikacji Polskiej oraz Europejskiej Ramy Kwalifikacji (PRK i ERK). Ponadto taka trójstopniowa struktura kwalifikacji sprawi, że pojawi się czytelna „ścieżka kariery” w tym zawodzie. To bardzo ważne dla wielu absolwentów, którzy optometrię traktują jako szansę na zawodowe życie. Trójstopniowa struktura kwalifikacji umożliwi także wykonywanie tego zawodu osobom o bardzo zróżnicowanych kwalifikacjach i doświadczeniu zawodowym.

I. Optometrysta I poziomu – młodszy optometrysta – kwalifikacja przypisana do 6 PRK

Kwalifikacja ta mogłaby objąć: absolwentów studiów optometrycznych na poziomie licencjackim, aktywnych zawodowo studentów optometrii 7 PRK z kierunków ze specjalizacją optometryczną, osoby z 7 PRK z Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji (ISCED-F 2013) z dziedzin: 05 – Natural sciences, mathematics and statistics, 09 – Health and welfare po studiach podyplomowych z optometrii.

Zakres dopuszczalnych czynności zawodowych optometrysty I poziomu mógłby wyglądać następująco:

- Badanie refrakcji u osób powyżej 15. roku życia.
- Badanie funkcji akomodacji oraz widzenia obuocznego, w razie potrzeby kierowanie do specjalisty wyższego poziomu.
- Obsługa aparatury pomiarowej i diagnostycznej do diagnozy zaburzeń układu wzrokowego (autorefraktometr, lampa szczelinowa, foropter, OCT, skiaskop, oftalmoskop, tonometr, keratometr, perymetr, fundus kamera).

Optometrysta I poziomu powinien posiadać wiedzę i umiejętności z zakresu (efekty kształcenia):

- standardu badania optometrycznego oraz diagnostyki optometrycznej i prowadzenia pacjentów;
- teoretycznych podstaw funkcjonowania aparatury pomiarowej i diagnostycznej stosowanej w badaniu optometrycznym i diagnostyce narządu wzroku;
- planowania i wykonywania podstawowego badania optometrycznego (refrakcja przedmiotowa, refrakcja podmiotowa, badanie widzenia obuocznego); prowadzenia pacjentów z wadami refrakcji;

- wykorzystywania w badaniach optometrycznych urządzeń pomiarowych i diagnostycznych: foroptery, autorefraktometry, lampy szczelinowe i oftalmoskopy oraz sprzęt do badania pola widzenia i obrazowania oka;
- krytycznej oceny wyników pomiarów refrakcji oraz anomalii widzenia obuocznego, a także przeprowadzania analizy niepewności pomiarowych wykonanych badań;
- definiowania i rozróżniania odstępstw od norm fizjologicznych układu wzrokowego i w przypadku ich stwierdzenia kierowania pacjenta do właściwego specjalisty.

II. Optometrysta II poziomu – optometrysta – kwalifikacja przypisana do 7 PRK

Wymogiem formalnym powinny być ukończone studia II stopnia z zakresu optometrii i pozytywny wynik środowiskowego egzaminu kwalifikacyjnego. Egzamin taki stanowiłby formę wyrównania poziomu kształcenia na różnych uczelniach. Jego pozytywny wynik dawałby dożywotnie prawo do wykonywania zawodu optometrysty na poziomie II.

Proponowany zakres czynności zawodowych optometrysty II poziomu mógłby wyglądać następująco:

- Uprawnienia optometrysty I poziomu.
- Dopasowywanie soczewek kontaktowych miękkich i edukacja pacjenta.
- Prowadzenie terapii widzenia.
- Diagnozowanie zaburzeń akomodacyjno-wergencyjnych.
- Badanie refrakcji u dzieci i młodzieży od 8. roku życia, kontrola krótkowzroczności.
- Dobieranie korekcji pryzmatycznej.
- Możliwość współpracy z lekarzem medycyny pracy.

Optometrysta II poziomu powinien posiadać wiedzę i umiejętności:

- optometrysty I poziomu;
- z zakresu optometrii pediatrycznej, jak podstawy rozwoju układu wzrokowego od poziomu płodowego przez okres prenatalny po dojrzewanie i adolescencję;
- przeprowadzania terapii wzrokowej;
- oceny przedniego odcinka oka oraz wykrywania nieprawidłowości i odstępstw od norm fizjologicznych (normy LOCS III, skala stopniująca Efrona);
- doboru miękkich soczewek kontaktowych, oceny ich dopasowania i korekcji błędów wynikających z nieodpowiedniego dopasowania;
- prowadzenia pacjentów z anomaliami widzenia obuocznego (dobór korekcji).

III. Optometrysta III poziomu – optometrysta specjalista – kwalifikacja przypisana do 7 PRK

Wymogiem formalnym powinny być ukończone studia II stopnia z zakresu optometrii, pozytywny wynik środowiskowego egzaminu końcowego oraz minimum trzyletnie udokumentowane doświadczenie zawodowe, które umożliwi rozpoczęcie jednej z poniższych specjalizacji:

- Optometrysta pediatryczny** – badania dzieci w wieku niemowlęcym i przedszkolnym, opieka i prowadzenie pacjentów zezowych, diagnozowanie i współpraca z lekarzami specjalistami oraz pla-

nowanie terapii wzrokowych, opieka nad dziećmi afakijnymi, wcześniakami z wrodzonymi chorobami układu wzrokowego (retinopatia, wszelkie zespoły chorobowe).

b. Optometrysta geriatryczny – specjalistyczne badania optometryczne osób starszych, wstępna diagnoza i współpraca z lekarzem okulistą, opieka optometryczna nad pacjentami po wszczepach sztucznej soczewki wewnątrzgałkowej.

c. Optometrysta kliniczny – praca w szpitalach i klinikach, kontrola pacjentów przed i po zabiegach okulistycznych, w tym zabiegach chirurgii refrakcyjnej, ścisła współpraca z lekarzami okulistami, opieka nad pacjentami afakijnymi.

d. Optometrysta kontaktolog – wykonywanie topografii rogówki, dobieranie ortokorekcji, soczewek kontaktowych twardych oraz skleralnych, opieka nad pacjentami afakijnymi, kontrola progresji krótkowzroczności, korekcja wad wynikających z nieregularności struktury rogówki oraz innych struktur anatomicznych gałki ocznej.

e. Optometrysta miopysta – kontrola i prowadzenie pacjentów z grupy zagrożonej wysoką krótkowzrocznością, ortokorekcja, współpraca z lekarzem okulistą oraz stosowanie metod kontroli krótkowzroczności.

f. Optometrysta – terapeuta widzenia – specjalista z dziedziny funkcjonowania układu wzrokowego. Specjalizuje się w wyprowadzaniu zaburzeń układu akomodacyjno-konwergencyjnego i innych zaburzeń widzenia obuocznego.

g. Optometrysta – specjalista w zakresie słabowidzenia – opieka nad osobami słabowidzącymi, z ograniczonym polem widzenia, obniżonym kontrastem, niewidomymi, dobór pomocy wzrokowych optycznych i nieoptycznych.

Optometrysta III poziomu powinien posiadać wiedzę i umiejętności optometrysty II poziomu oraz posiadać przynajmniej jedną z powyższych specjalizacji.

Kryteria kwalifikacji

Aby rozgraniczyć kwalifikacje i zakres kompetencji osób wykonujących praktykę optometryczną w Polsce, należałoby przyjąć poniższe kryteria:

• Optometrysta I poziomu

Ukończył studia licencjackie na kierunku optometria lub na innym kierunku studiów ze specjalizacją optometryczną i uzyskał dyplom oraz kontynuuje studia II stopnia na kierunku optometrycznym. Możliwość wykonywania zawodu jako optometrysta I poziomu trwa tak długo, jak osoba studiuje na ww. kierunku. W przypadku zakończenia studiów bez uzyskania dyplomu ukończenia studiów osoba traci możliwość wykonywania zawodu optometrysty, zaś w przypadku ukończenia studiów magisterskich i otrzymania dyplomu, ale bez podejścia / zdania egzaminu środowiskowego osoba pozostaje na poziomie I i uzyskuje dożywotnie prawo do wykonywania zawodu w kompetencjach należących do optometrysty I poziomu. Osoby z 7 PRK z ISCED-F 2013

z dziedzin 05 i 09, które ukończyły studia podyplomowe na kierunku optometrycznym i uzyskały dyplom, tym samym uzyskują dożywotnie prawo do wykonywania zawodu w kompetencjach należących do optometrysty I poziomu.

• Optometrysta II poziomu

Ukończył studia magisterskie na kierunku optometria oraz zdał egzamin środowiskowy uznający możliwość wykonywania zawodu w kompetencjach należących do optometrysty II stopnia; prawo to jest nadawane dożywotnio.

• Optometrysta III poziomu

Ukończył studia magisterskie na kierunku optometria oraz zdał egzamin środowiskowy uznający możliwość wykonywania zawodu w kompetencjach należących do optometrysty II poziomu. Posiada minimum trzyletnie udokumentowane doświadczenie zawodowe (które pozwala na rozpoczęcie specjalizacji) oraz uzyskał poświadczenie ukończenia specjalizacji uzyskanej w ramach praktyki w gabinecie specjalistycznym / szpitalu pod opieką okulisty lub optometrysty specjalisty w danej dziedzinie.

Specjalizacje: uzyskanie specjalizacji wymaga aktywnej praktyki optometrycznej z pacjentami oraz prowadzenie dziennika specjalizacji (na wzór np. indeksu studenckiego, gdzie prowadzona jest dokumentacja wszystkich etapów kształcenia), następnie podejście do egzaminu specjalizującego (przeprowadzanego np. przez SZO – Samorząd Zawodu Optometrysty). Można przyjąć, że SZO pokrywa koszty praktyki w danej placówce, która została zgłoszona przez kandydata. Zasady odbywania praktyk są ogólnie ustalane przez SZO i posiadają wyodrębnione warunki dla każdej specjalizacji.

Dokształcanie i weryfikacja wiedzy

W przypadku wejścia w życie ustawowej regulacji zawodu optometrysty, osoby, które powinny przystąpić do podniesienia kwalifikacji w sytuacji, kiedy chcą aktywnie praktykować w zawodzie optometrysty, tj. badania i oceny stanu widzenia, są następujące:

- Optycy rzemieślnicy, technicy optycy, pracownicy zakładów optycznych po ukończonych kursach refrakcji.
- Licencjaci z kierunków ze specjalizacją optometryczną z dyplomem ukończenia studiów I stopnia (wykluczeni z obowiązku absolwenci I stopnia studiów na kierunku optometria na Uniwersytecie Warszawskim).
- Osoby po kursach refrakcji.
- Osoby, które ukończyły studia podyplomowe z zakresu optometrii.
- Magistrzy z kierunków optometrycznych z dyplomem ukończenia studiów II stopnia, którzy będą chcieli uzyskać poziom II – optometrysta.

Powyżej wymienione osoby powinny otrzymać na okres przejściowy, np. siedmiu lat, prawo wykonywania zawodu optometrysty oraz obowiązek podniesienia lub uzupełnienia kwalifikacji. Jeżeli nie przejdą wymaganych procedur, to tracą prawo do wykonywania dotychczasowych czynności zawodowych.

Dokształcanie powinno mieć charakter nieobligatoryjny (tylko dla chętnych). Optometryści na II oraz III poziomie powinni mieć obowiązek uczestnictwa w minimum jednej konferencji naukowej z zakresu optometrii / okulistyki w roku. Wszelkie akredytowane kursy doszkalające, konferencje i tym podobne byłyby rekomendowane przez SZO w celu ułatwienia dostępu zainteresowanym.

Optometryści (każdego stopnia) mają obowiązek prowadzenia dokumentacji praktyki zawodowej zgodnie z wprowadzonymi regulacjami prawnymi w tym zakresie.

Charakterystyka i opis kwalifikacji

- a. Lista dopuszczalnych czynności zawodowych (wiedza i umiejętności) opisanych w punkcie I.
- b. Formalne uznanie kwalifikacji:
 - Studia – optometrysta I stopnia (6/7 PRK): wyłącznie dyplom ukończenia studiów ze specjalizacją optometryczną (licencjackich / magisterskich / podyplomowych) na danej uczelni. Tytuł nadawany na okres dalszego kształcenia dla absolwentów studiów licencjackich (wyjątek: absolwenci studiów licencjackich na kierunku optometria na UW – tytuł nadawany dożywotnio). Magistrzy optometrii otrzymują tytuł dożywotnio.
 - Studia – optometrysta II stopnia (7 PRK): dyplom ukończenia studiów II stopnia (magisterskich) oraz walidacja w postaci pozytywnego wyniku środowiskowego egzaminu, dającego dożywotnie prawo do wykonywania zawodu optometrysty w zakresie kwalifikacji na poziomie II.
(Końcowy egzamin ustanawiany jest przez Samorząd Zawodu Optometrysty; SZO powołuje komisję egzaminacyjną składającą się z praktykujących optometrystów (min. poziom II) oraz nauczycieli akademickich o uznanym dorobku w tym obszarze. Egzamin powinien obejmować część teoretyczną oraz praktyczną)
 - Studia – optometrysta III poziomu (7 PRK + dodatkowe kwalifikacje): formalne uznanie kwalifikacji II poziomu oraz dyplom ukończenia poszczególnych specjalizacji uzyskiwany po zdanym egzaminie, przeprowadzonym przez Samorząd Zawodu Optometrysty lub kursy organizowane przez SZO. Zdany egzamin specjalizujący daje dożywotnie kwalifikacje.

Sylwetka / profil absolwenta jako „modelowego optometrysty”

Modelowy optometrysta to specjalista ochrony wzroku, zajmujący się fizycznymi aspektami procesu widzenia, mający wysokie kwalifikacje do wykonywania czynności zawodowych. Posiada kompetencje w zakresie doboru odpowiedniej korekcji okularowej, w tym wykrywania i korygowania wad wzroku. Co więcej, potrafi w prawidłowy sposób rozpoznawać inne problemy wzrokowe, związane z uczuciem dyskomfortu wzrokowego (np. podczas pracy z komputerem), uczuciem napięcia w oczach czy też trudnościami z widzeniem w warunkach słabego oświetlenia (np. jazda samochodem w nocy). Dysponuje wiedzą i umiejętnościami do diagnozowania wszelkich zaburzeń widzenia obuocznego, a co za tym idzie – wprowadzania odpowiednich

postępowań terapeutycznych. Wykazuje cechy, dzięki którym wzbudza wśród swoich pacjentów zaufanie oraz poczucie zaopiekowania. Aktywnie edukuje i szerzy wiedzę na temat higieny wzrokowej, jak również ogółu zagadnień związanych z widzeniem i jego problematyką. Bierze wszelką odpowiedzialność za własne decyzje zawodowe oraz przekazywane informacje i stosowane rozwiązania. Jest specjalistą, który własną praktyką zawodową w istotny i decydujący sposób wpływa na jakość i codzienny komfort funkcjonowania pacjentów, tworzących ogół społeczeństwa.

Dalsze kierunki rozwoju możliwe po ustanowieniu regulacji prawnej zawodu optometrysty

- Stosowanie przez optometrystów środków farmakologicznych, takich jak środki porażające akomodację, musiałyby być wdrożone w życie przez odpowiednie regulacje prawne. Nasze opracowanie regulacji zawodu zakłada ścisłą i aktywną współpracę z lekarzami okulistami, dlatego nabywanie i stosowanie takich środków farmakologicznych przez optometrystów nie jest priorytetem. Nie wykluczamy jednak przyszłych regulacji w tej kwestii.
- Zawód optometrysty powinien być uregulowany odrębną ustawą, a to ze względu na specyfikę i rozbieżność dotychczasowych kwalifikacji praktykujących czynności zawodowe. Dodatkowo jest profesją, która w istotny sposób wpływa na zdrowie pacjentów. Regulacja ustawowa wpłynęłaby na świadomość społeczną i uznanie zawodu optometrysty za wysoko kompetentny i godny zaufania (zawód zaufania społecznego) oraz zminimalizowałaby „obejścia prawne” w zakresie prowadzenia praktyki zawodowej przez osoby o niewystarczających kwalifikacjach.

Podsumowanie

Zaproponowany powyżej model struktury kwalifikacji zawodu optometrysty jest propozycją, którą oparliśmy na subiektywnej ocenie obserwowanej praktyki optometrycznej w naszym kraju. Zdarzają się przypadki, w których nawet dyplomowani optometryści popełniają elementarne błędy. Przykład: dobór soczewki kontaktowej w przeświadczeniu, że znak rotacji po założeniu soczewki torycznej na oko ustawia się zawsze w osi astygmatyzmu. Znając takie przypadki powinniśmy uświadomić sobie, że regulacja kwalifikacji zawodu jest niesamowicie istotna, a zawód optometrysty niesie za sobą bardzo dużą odpowiedzialność zawodową. Narząd wzroku jest zmysłem kluczowym dla percepcji człowieka, a zadaniem specjalistów ochrony wzroku jest pomaganie pacjentom, a nie szkodenie, które najczęściej wynika z niewiedzy lub braku odpowiedniej praktyki. Obecnie w Polsce nie istnieje żaden system, który by tę wiedzę i umiejętności weryfikował. To opracowanie ma stanowić zachętę do dyskusji na temat uregulowania kwalifikacji zawodowych optometrystów, co może realnie przyczynić się do pozytywnych zmian i tym samym zwiększyć poziom zaufania społecznego oraz prestiż zawodu optometrysty.